

Karinthy Frigyes (1887-1938)

1887.jún.25-én született polgári családban

1905-ben érettségizett

egyetemet látogat: mat., fiz., irod., tört. előadások

1906-tól újságírás

Kosztolányi, Csáth Géza barátsága

1912-ben **Így írtok ti**

Judik Etel, 1913-ban házasság, 1918-ban meghal

(fiuk Gábor)

1916-ban **Tanár úr kérem**

1920 Böhm Aranka orvos, 2. feleség

(fiuk Ferenc)

1930-ban 1. verseskötet: **Nem mondhatom el senkinek**

1936 agydaganat

1937 **Utazás a koponyám körül** (naplóregény)

1938-ban 2. verseskötet: **Üzenet a palackban** (megjelenés halála után)

1938.aug. 29-én Siófokon hal meg

Munkássága:

A magyar komikus irodalom első számú képviselője. Racionalista író; a művészet, a tudományok és a technika kapcsolatait kereste. Önmaga az életműve filozofikus tartalmát tartotta a legtöbbre. A Nyugat első nemzedékének különleges alakja.

Pályáján parodisztikus regénnyel indult (**Nászutazás a Föld középpontján keresztül**), országszerte ismertté irodalmi paródiáinak gyűjteménye teszi. Fellép Nagy Endre kabaréjában, sikerét elmélyíti a diákéletet plasztikusan ábrázoló **Tanár úr kérem**, valamint fantasztikus-szatirikus regényeinek sora.

Írásainak színskálája a humortól a satírán és a fekete humoron át az abszurdig ível. Életművének meghatározó műfaja a humoreszk, a karcolat humoros változata. Ebben a szellemes, rövid, könnyed elbeszélésben néhány vonással rajzol meg jelenségeket, jellemeket, helyzeteket. A humoreszkhez közel álló másik műfaja a kroki: rövid, satirikus, kiélezett, csattanóval végződő publicisztikai tárcaműfaj. Ezek mellett szinte mindegyik hagyományos szépirodalmi műfajban alkotott (regény, dráma, novella, tudományos-fantasztikus elbeszélés, napló, tanulmány, riport, líra), de „igazi műfaja az ötlet volt” (Illés Endre).

Művészetét, egész életművét a szellem szabad játéka fémjelezte: kávéházi játékokat talált ki, feltalálta a halandzsá nyelvet, stb. Jellegzetes témái: az ifjúság, a férfi-nő kapcsolat, az elidegenedés, jellegzetes emberi sorsok és hivatások.

A világháború, a forradalmak, a hagyományos kultúra felbomlása korában az ész és a szellem menedékét kísérte meg kiépíteni.

Olykor a könnyed, szórakoztató tréfálkozást is megengedte magának, olykor egy jó poént minden bölcsesség nélkül is leírt, de mindig fájlalta, ha csupán ezt a humoristát látták benne. Pályája végén így panaszkodott: „Úgy használnak engem, mint a krumplit először Európában virágomat és gyümölcsömet (humor és vicc) tépik, a gyökérgumómat (filozófiámat) eldobják.”

Az **Így írtok ti** paródiák, komikus hatású utánzások, irodalmi karikatúrák gyűjteménye. Ezekben Karinthy célba veszi az író személyiségét, szemléletét, témakörét, stílusát, műfaját. Felnagyítja, kiélezi a modorosságot, a logikátlanságot.

A legjobb paródiáival (Így írtok ti) nagyjából egy időben születtek meg a Tanár úr kérem egyes írásai, de ez a majdnem napló-regényszerű, humoreszk-novella kötet csak 1916-ban jelent meg. (1914 korszakhatár Karinthy művészi-politikai fejlődésében.)

Egyes novellák részben még a vh. előtt, a boldog békeévekben idézték fel a boldog iskolai évek emlékeit.

Az iskolapadból alig kikerülő író máris visszavágyó aggastyánként gondol az elvesztett ifjúságra, a messze túnt diákévekre. Az egyes elbeszélések személyes vágyakozást, érzelmi kötődést sűrítenek magukba, a kötet egésze már az egész társadalom, az egész közösség hangulatát érzékelteti.

Egyszerre olvashatunk a merész álmokat dédelgető diákokról és arról az intézményről, a felnőttek társadalmáról, melyben a gyermek felnőtté válik. A kötet elbeszélései végig ütköztetik az álmokat, vágyakat a hétköznapi valósággal, a gyermekek világát a felnőttek világával.

A Tanár úr kérem világa urbánus

(városi) környezetben játszódik, a zárt iskolai légkör, s a külső történés helyett a diáksors belső, lélektani eseménysora jelenik meg.

A gyermekekről szóló irodalomnak van egy fontos jellemző motívuma: vajon az író a gyermekvilágot akarja-e megjeleníteni, vagy a gyermekvilágon át a felnőttét!(Móricz a teljes társadalmat, Molnár Ferenc a felnőttét alig.) Karinthy a gyermekvilágot ábrázolja. Még a tanárok is csak szükséges epizódszerepet játszanak, azzal együtt, hogy az iskolában élet-halál urai.

A mű Kosztolányi A szegény kisgyermek...c. művének közeli rokona, mintegy folytatója a családi környezet után az iskola, a kisgyermek szorongásai, félelmei, örömei után, a serdülőkor félelmeivel, szorongásaival, örömeivel.

A Tanár úr kérem szerkezete

Az első kiadás 1916-ban jelent meg és 16 novellát tartalmazott. Ezek laza, de szerves kapcsolatban vannak egymással, az önmagukban önálló események továbbvisznek egy átfogóbb történetet, az epizódokból a diákélet folyamata bontakozik ki, drámai sodrásuk van az egymás után következő elbeszéléseknek, szorongás, feszültség, feloldódás, öröm és szomorúság a humor varázslatában. A kötet a további kiadások során bővült, újabb darabok kerültek a kötetbe. A későbbi írások megbontják az egységet, a műformát.

Az első kiadás szerkezete nagyjából szimmetrikus, egymásnak megfeleltethető pontokból áll pl. **A jó tanuló felel, A rossz tanuló felel.** A kötet nyitó és záró darabja mintegy keretbe foglalja az iskola felnőtté válást elősegítő szerepét: „egy író lettem, ami lenni akartam” (**Bevezetés**) és „így lettem íróvá” (**Hazudok**).

Diáktípusok a kötetben

A XX. sz. elejére nagy hatással volt Sigmund Freud munkássága. A **Tanár úr kéremlben** is találhatunk példát az ösztönök jelentkezésére, a társadalmi elvárások keltette szorongásokra, elfojtásokra. Pl. a **Reggel hétkor** című novellában a főhős félálomban van, ez az állapot azonban alig különbözik az álomtól. Az álomban a tudattalan igyekszik felszínre törni, az elfojtás pedig igyekszik ezt megakadályozni. Hogy az álomnak köze van a mindennapi életünkhöz, azt jól bizonyítja az elbeszélés.

A jó tanuló és a rossz tanuló tudásbeli különbségét nem nyelvi eszközökkel is érzékelteti, a gesztusok és az arcjáték árulja el, kivel van dolgunk: feletetés előtt az egyik lehajol füzete fölé, mint a strucc, hogy ne lássák; a másik a tanár szemébe néz, szuggerálja; a harmadik elbújik az előtte ülő háta mögé. A jó tanuló szerényen és illedelmesen ül, a tanár tekintetét keresi, készségesen felpattan, ha szólítják, félszavakban beszél egymással a tanár és a diák. A rossz tanuló nem akar hinni a fülének, mikor szólítják, megbotlik, elejti a füzetét, a táblánál lassan, körülményesen ír, vastagítja a betűk szarát, időnként letöröl belőlük 1-1 részt.

A rossz tanuló felel első bekezdéseiben átélt vagy szabad függő beszédet alkalmaz az író. A nyelvi megformálás az átélt beszédben jelen idejű, harmadik személyű, tartalmilag azonban a szereplő belső világát mutatja be. Az író behelyezkedik valamelyik szereplő tudatába, ezért nevezik átélt beszédnek.

A jó tanulót csak kívülről mutatja, mintha távolságot tartana a diákok körében némi felsőbbrendűséggel mozgó Steinmantól.

A **Magyar dolgozat** című fejezet önmagában is szimmetrikus szerkezetű. Két dolgozat szövegét közli a humoreszk, nem fűz hozzájuk megjegyzést, csak a rájuk adott osztályzatot: az egyik egy háromnegyedes dolgozat, a másik pedig egykettedes.

Mindkét dolgozat témája Petőfi lírai költészete, a jegyek azonban a nyelvi megformálást tükrözik, nem a tartalmi gazdagságot. A háromnegyedes dolgozat több információt tartalmaz Petőfi költészetéről, de az egykettedes dolgozattal szemben nyelvi megformálása kevésbé sikerült, nem használja, ill. keveri a „hivatalos” nyelvet, megformálása humoros: „az objektivitást látjuk túlsúlyra vergődni;” szépen domborodik ki a naiv, népies hang”. Ugyancsak a humor forrása a kötőszók nem helyén való használata is. „kidomborította az egyszerűséget, midőn a juhász oly számaron megy, melynek alacsonysága következtében a juhász lába földig ér.”

Röhög az egész osztály talán a legismertebb darabja a kötetnek. Már az elbeszélés címében is felbukkan a „röhög” szó, s a mű során végig ezt használja az író, eltekint a rokon értelmű szavak használatától. A „röhög” szó használata az igazi diáknyelv része, szemben a Magyar dolgozat hivatalos iskolai nyelvével.

A röhögés egész óra alatt érik („ördög bújt az osztályba”) kitörni azonban csak akkor tud, mikor a tanár valami vicceset szól, így nyitva utat a felszabadult jókedvnek.

A műben egyszerre van jelen a felnőttek és a diákok világa. A felnőttek világát képviselő tanárok nagy tekintéllyel rendelkeznek, ám a diákok a maguk módján megkérdőjelezik a tekintélyt: karikatúrát rajzolnak Kökörcsin tanár úrról. Olyan életteli, friss ez az elbeszélés is, hogy nem érezzük azt a száz évet, ami eltelt keletkezése és napjaink között.

A kötet elbeszélései közül néhánynak a címe szállóigévé vált: a **Lógok a szeren** és a **Magyarázom a bizonyítványomat**.

